

**Modern Türklük
Ara tırmaları Dergisi**

Cilt 3, Sayı 4 (A ralık 2006)
Mak. #60, ss. 130-141
Telif Hakkı © Ankara Üniversitesi
Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Co rafya Fakültesi
Ça da Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü

Gaziantep Üniversitesi (Gaziantep)

XI. yy.dan itibaren Emenilerin Karadeniz'in kuzey bozkırlarına göç etmeye başlamalarıyla, De ti Kıpçak adı verilen bu topraklarda Kıpçak Türkleriyle bir arada yaşamaya başlamışlardır. Kırım'dan başlayarak Ukrayna, Romanya ve Polonya'yı da içine alan bu topraklarda birlikte yaşamayan Emeniler ve Kıpçaklar Kıpçak Türkçesi ile yazılı bir miras bırakmışlardır. Genelde dini ve hukukî metinlere dayanan bu dil yadigarları XX. yy'ın ikinci yarısından itibaren batılı bilim adamları tarafından incelenmeye başlamıştır. Emeni Kıpçakçası adı altında incelenen metinlerin çoğunluğu Kıpçak nüfus arasında zamanla Kıpçaklaşan Emeniler tarafından oluşturulmuş türdendir. Fakat bu dil yadigarları Emenilere özgü Hristiyanlık mezhebi Gregoryen mezhebini kabul eden Kıpçaklar tarafından da oluşturulmuş olabilir. Yapılan sonuçlarımlarla bu görüş de yaygınlaşmaktadır.

Kıpçaklar, Emeniler, De ti Kıpçak, Kıpçak Türkçesi, Emeni harfli Kıpçak Türkçesi metinleri

Amenians migrated the northern steppe of Black Sea from XI A.D., began to live together with Qypchaqs at Desht-i Qypchaq area. Armenians and Qypchaq Turks that lived together at this area from Qırım to Ukraine, Romania and Poland, had left a written heritage in Qypchaq Turkish. This linguistic heritage based on religious and judicial texts has been begun to study by western scholars from second half of twentieth century. It has been thought that the texts named as Armeno-Qypchaq has been composed by Qypchaqized Armenians in the intensive Qypchaq population.

But new researches shows that the Qypchaqs also who was believed Gregorian sect a peculiar sect to Armenians might compose the Turkish texts with Armenian letters. This view becomes widespread.

Qypchaqs Armenians Qypchaq Turkish, Deshti Qypchaq, Qypchaq Turkish texts with Armenian letters

1064 yılında, Selçukluların Ani'yi fethinden sonra, bu bölgede yerleşen Ermenilerin önemli bölümü yurtlarından hareket ederek Karadeniz'in kuzeyine doğru göç etmeye başladılar. Özellikle Kırım'a yerleşen ilk Ermeni kabilelerini takiben pek çok Ermeni, Karadenizin kuzeyindeki bozkırlara yerleşen şekilde kendi topraklarından göç etti. Bu göç hareketleri sonucunda Kırım ve civarında önemli bir nüfus yoğunluğuna sahip olan Ermeniler; buralarda uzun süre yaşamadılar (Kutalmış, 2004: 37).

XI. yy.ın ortalarından itibaren Kırım'daki Kafkaslarda büyük bir Ermeni topluluğu oluştu. Zamanla Lvov'a kadar ulaşan Ermeni kabileleri Vladimir, Lutsk ve Romanya'da Suçov ve Çeret gibi şehirlerde de yoğunlukları vardı. Tarihçiler Ukrayna'nın pek çok köyünde yerleşen Ermenilerin Lvov ve Kamenets gibi şehirlerde pazarlar, kiliseler, hamamlar, yağlılar yurdu vb. gibi yaşam alanları oluşturduklarını söylemektedir (Chirli 2005: 4).

Omeljan Pritsak, konumuz olan Ermeni Kıpçakçası'nın (biz buna Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesi diyeceğiz) temeli sayılması gereken Ermeni ve Kıpçak yakınlaşmasını onların birbirleriyle olan ticaret ilişkilerine bağlamaktadır (Pritsak 1998: 123). Zira Ermenilerin Kırım yarımadasına yerleşmelerini takiben burada ticaretle uğraşmaya başladıkları tarihi belgelerle biliniyor (Chirli 2005: 4-8). Bazı bilgilere göre de, yaptıkları ticaretle yerli halkın ihtiyaçlarını karşılayan Ermenilerin, % 80'inin zanaatla uğraştıkları görülmektedir. Bunun yanı sıra yakın ilikilde buldukları Kıpçakların diliyle pek çok benzerliği olan Kırım Tatarçası ve Osmanlı Türkçesini anlamakta zorluk çekmemeleri onların tercüman, danışman, müavin, refakatçi gibi görevlerde de bulunmalarına vesile olmuştur (Chirli 2005: 4).

XI. yy.dan itibaren Deşt-i Kıpçak'ta birlikte yaşamaya başlayan ve XIII. yy.dan itibaren kendi aralarında yakın ilişkiler kuran Ermeniler ile Kıpçak Türkleri, ticaret ve zanaat gibi kazanç alanlarında birlikte yer almışlardır. Bu sebeptendir ki beraber yaşamının dil ve kültür üzerindeki etkileşimini gözler önüne sererler. Yukarıda da bahsedildiği üzere Ermenilerin büyük kısmının ticaretle uğraşıyor olmaları, Türklerin sosyal

hayatında Ermenilerle sürekli beraber olmalarını sağlayan en büyük etkenlerden biriydi. Bu ve benzeri sebepler yüzünden Ermenilerle yakın ilişkiler kuran Kıpçakların zamanla Hıristiyanlaştıkları ve hatta Gregoryen mezhebinin kabul ettikleri; yaptıkları evliliklerle de Ermenilerle iyice karıştıkları görülmektedir (Kutalmış 2004: 38). Ortak yaşam alanları paylaşarak, hatta Gregoryen mezhebinin Kıpçaklar tarafından kabulüyle de aynı sosyo-kültürel alanda bir araya gelen Ermeniler ve Kıpçak Türkleri muhakkak ki birbirlerinin dillerinden de fazlasıyla etkilenmişlerdir.

Ermenilerin ve Kıpçakların bir arada bulunduğu dönemlerden itibaren oluşmaya başlayan ve Ermeni Kıpçakçası olarak adlandırılan Değeri Kıpçak dili de muhakkak ki bu süreçler içerisinde oluşması sebebiyle farklı bir yapı arz etmektedir. Temeli Kıpçak Türkçesine dayanan ve Ermenice kelime hazinesi de bulunan bu dilin ve bu dile oluşturulmuş yazılı mirasının oluşması hakkında belli başlı iki görüşün varlığı bilinmektedir:

1970'lerden bu yana üzerinde çalışılmaya başlanan Ermeni harfli Kıpçak Türkçesi metinleri alanında uzman olarak bilinen ilim adamları Edward Tyrjarski, Edmund Schütz, Omejan Pritsak (Pritsak 1988:123) ve Jean Déry gibi isimler bu alanda yaptıkları çalışmalarda Ermeni Kıpçakçası terimini kullanmışlardır.

Bu fikre göre Ermenilerin baskın Kıpçak nüfusu içinde eridikleri ve zamanla kendi dillerini unutup Kıpçakça konuşmaya ve yazmaya başladıkları tezi savunulmaktadır. Hatta Prof. Garkavets (2001:X)'e göre Ukrayna

Ermenilerin Kıpçaklaştıkları ve kendi dillerini bırakarak Kıpçakça konuşmaya başladıkları görüşünün yaygınlık kazanmasında muhakkak ki XV. yy.dan XVIII. yy.'a kadar olan zaman diliminde bölgeyi dolaşan ve bölgede yaşayan Ermenilerle ve Kıpçak Türkleriyle ilgili bilgiler veren seyyahların önemli etkileri olmuştur. Zira İtalyan kilise adamı Antonia Maria Gratsini (1537-1611), Polonya tarihçisi Martin Kromer (1512-1589), Alman İvan Alnpeh (?-1636) bölgeyi dolaştıktan sonra yazdıkları seyahat notlarında, bölgede yaşayan ve kendilerini Ermeni olarak adlandıran halkın tamamen Tatarca-Kıpçakça konuştuğunu, ibadet ettiklerini; Ermenice'yi ise sadece belli din adamlarının kullandıklarını ifade etmişlerdir (Chirli 2005: 8).

Günümüzde Ermeni harfli Kıpçakça metinler üzerine yapılmış çalışmalarıyla tanınan Prof. Alexander Garkavets kısmen bu görüşün paralelinde bir fikri ortaya koymaktadır. Önceden ortaya konulan görüşlerin çeşitli yönlerinin olduğunu belirten Garkavets, Altın Ordu iktidarından önce Kıpçakların dört farklı gruba ayrıldıklarını söyler: Bunlardan birinci grup Hıristiyanlığı kabul ederek kendilerini Rum olarak, ikinci grup Ermenilerin Gregoryen mezhebinin kabul ederek kendilerini

kendilerini Ermeniler olarak adlandırmalarına ve Ermeni harflerini kullanmalarına rağmen ana dilleri (native language) olan Ermenice'yi tamamen u

kipçakça konuşup yazarak, Kıpçakça kullanarak yaşamaya başladıklarıdır.

Ermeni olarak, üçüncü grubun Hazarlarla Museviliği kabul ederek kendilerini Karaim olarak adlandırdıklarını, son grubun ise daha sonra İslamiyeti kabul ettiğini belirtmektedir. Böylelikle bunların ana dilleri olan Ermeni Kıpçakçası'nın Kumanlara, Kırım Tatarlarına, Karaimlere ve Kırım Urumlanna yakın olduğunu belirtmektedir (Chirli 2005:8). Dolayısıyla bu görüşe göre Ermeni Kıpçakları Gregoryen mezhebini kabul eden Kıpçaklardan başka kalan değildi.

Ermeni harfli Kıpçak yazı dilinin oluşumu ile ilgili olarak öne çıkan diğer görüş ise Sir Gerard Clauson tarafından ortaya atılan görüştür. Bizim de kabul ederek savunduğumuz bu görüşe göre, Clauson metinlere eleştirel açıdan yaklaşmakta ve üç temel sorunun cevabını ararken Ermeni harfli Kıpçakça metinlerinin menşini açıklamaya çalışmaktadır. Clauson öncelikle "baskın olarak Kıpçaklardan oluşan bir toplumun, niçin Ermeni alfabesi ile kendi dillerini yazmaya başladıkları ve niçin Ermenilerle tikleri" (Clauson 1971:8) sorusunun yanıtını aramaktadır. Aslında bu görüşün ortaya konması o döneme kadar var olan, Ermenilerin Kıpçakla mı oldukları görüşünün aksini düşündürerek farklı ve doğru bir sonuca ulaşma çabası olarak değerlendirilebilir. Clauson, kendi düşüncelerini açıklamak ve kanıtlayabilmek adına aşağıdaki hipotezleri öne sürer:

Prof. Jean Dény'nin *Armeno-Cuman* olarak tanıttığı Ermeni Kıpçakçası *Codex Cumanicus*'daki dil ile yakından ilişkili kildir. Bu dil ise bugün Karaimlerin kullandıkları dile ufak tefek farklarla oldukça benzerdir. Karaimlerin dili ise Musevilikten dolayı İbrani alfabesi ile yazıya aktarılmaktadır. Çünkü Karaimlerin kutsal kabul ettikleri kitapları "Eski Ahit" idi. "Eski Ahit" ise İbrani alfabesi ile yazılıydı. Bu iki dil arasındaki temel fark da zaten buradan ortaya çıkmaktadır. Zira Karaim Türkçesinde alıntı dini terimler İbraniye iken, Ermeni Kıpçakçasında alıntı dini terimler Ermenice'dir. Pekli Türkçe konutları ve Kıpçak Türkü oldukları bilinen ve soy olarak Yahudi olmayan Karaimler nasıl oldu da konutları dili (İbraniye) unuttular. Zira Ermeni harfli Kıpçak Türkçesi metinleri üzerine inceleme yapan bilim adamlarının pek çoğu Ermenilerin kendi dillerini zamanla unuttuklarını ve daha sonra muhafaza ettikleri alfabeleriyle Kıpçakça yazmaya başladıklarını ve Kıpçakça konutları görüşünü savunmaktaydılar. Fakat bu açıdan bakıldığında Karaimlerle İslamın bir durumu ortaya çıkmaktadır.

Kudretli bir dilin konutlarının baskısı ya da etkisi altında bulunan diğer konutma dillerinin baskın dilden etkilenmesi sonucu karışık diller ortaya çıkabilmektedir. Buna bağlı olarak da Ermeni harfleriyle yazıya aktarılan Kıpçak dilinde ikincil (peripheral) kelimeler Slav kökenli (Polonyaca ve Ukraynaca), temel kelimeler ve İve Kıpçakçadır. Kaldık ki Ermenice kelimelerin varlığı Slavca kelimelerden sayıca daha azdır. Eğer bu dili konutları Kıpçakla mı Ermenilerse dildeki temel söz varlığının Ermenice olması gerekecekti.

Polonya'da Ermeni Kıpçakları olarak bilinen ve tamamına yakını Ermeni ya da

Ermeni kıyafetli Rum oldu u dü ünülen halkın soyadları Kıpçakçadır. Ermenice de ildir. Örne in; *Chronicle of Armenia*'te geçen bir ahıs adı "Aksent der Krikor o lu der Hovannes Anakrec torunu" eklindedir. E er bunlar ırk olarak Ermeni olmu olsalardı kendi milli terminolojileri gere i "Aksent Krikorian" derlerdi (Clauson 1971:9).

Bunların yanı sıra Orta Ça Avrupası'ndaki Hıristiyanlık sisteminin en güçlü iki mezhebinden birisi Ortodoksluk di eri ise Katoliklik idi. Merkezi Roma'da bulunan Katolikli in din dili Latince iken, merkezi stanbul'da bulunan Ortodoksların din dili Rumca idi. Ancak Katolik kilisesine mensup olan ve ngiltere'de ya ayan Romanlar Latin olmadıkları halde Katolik, Patriarch Ortodoksları ve bazı Rum Ortodoksları soyca Rum olmadıkları hâlde Rum olarak biliniyorlardı (Clauson 1971:9).

Ermenilerin ise Katoliklerden ve Ortodokslardan farklı olmak üzere kendilerine has bir Hıristiyanlık mezhebi vardı. Gregoryen ismiyle tanınan bu Hıristiyanlık mezhebine inananlar ırk olarak Ermenidirler. te bu yüzden Hıristiyan dünyasında Gregoryen mezhebine mensup olan bir insanın Ermeni olarak dü ünülmesi yadırganmamalıdır (Clauson 1971:9). Bu noktadan hareketle Ermenilerle birlikte ya arken Hıristiyanlı ın Gregoryen mezhebini din olarak kabul eden Kıpçakların, Ermeni olarak görülmesi çok normaldir. Dolayısıyla Kıpçak dilli olup da Gregoryen olan bir Hıristiyan, Katolik yahut Ortodoks bir Hıristiyan tarafından rahatlıkla "Ermeni" olarak adlandırılabilir.

Clauson, makalesinin devamında belli ba lı bazı Hıristiyan misyonerlik faaliyetlerinden de bahseder. Buna göre seçilen bölgedeki insanlara Hıristiyanlı ın bazı seremonileri ö retilir. Hıristiyan dua kitapları ve nçil hedef kitlenin diline

bulundu unu gören Ermeniler, Kıpçakları dini propaganda yapmaya uygun bir grup (pagan) olarak seçtiler. Ardından da kendi din kitaplarını Kıpçakçaya aktarmaya başladılar. Muhtemelen bildikleri tek alfabenin Ermeni alfabesi olduğu da onları, Kıpçakçayı Ermeni harfleri ile yazmaya sevk etti (Clauson 1971: 11).

Bununla birlikte Ermeni Kıpçakları olarak isimlendirilen grubun Kuman diliyle konuşması ve Ermeni yüksek kilisesine bağlılıklarının bilinmesi onların ırk olarak Ermeni olduklarını söylemek için yeterli bir delil değildir. Ancak Gregoryen (Monophysite) mezhebine bağlı olduklarını bildirmek için yeterlidir. Tabii ki Ermeni Kıpçakçası olarak isimlendirilen dili konuşan toplulukların ırkı açısından tam anlamıyla Kıpçak olduklarını söylemek de mümkün değildir. Ancak, eğer baskın nüfus Ermenilere ait olsaydı, dildeki ayrıntılı kelime kadrosunun Kıpçakça yerine Ermenice olması gerekirdi. Fakat bunun tersine konuşma dilinde de Ermenice kelimeler sadece çok küçük bir oranda idiler (Clauson 1971:11).

Ermeni harfli Kıpçakça metinlerin dilinin genel kelime kadrosu incelendiğinde de Türk dilinin tarihi gelişimiyle örtüşen bir tablo ortaya çıkacaktır. Çünkü metinlerde kullanılan kelime kadrosunu oluştururan birinci katmanın Orhun Türkçesi'nden ve Uygur Türkçesi'nden yadigar kalan kelimelerden oluştuğu rahatlıkla görülebilir. Hem dini terimlerin, hem de fiillerin bu dönemden beri devam eden müterek Türkistan Türkçesinin birer parçası olduklarını anlamak hiç de zor değildir. Daha sonraki katman ise Orta Türkçe döneminin en önemli eserlerinden olan *Divan ü Lugatit - Türkün* ve *Kutadgu Bilig*in kelime dağarcığının metinlere yansımalarıdır.

Yukandaki tespitlerin tümü göz önüne alındığında görülmektedir ki Ermeni harfli Kıpçakça metinlerin asıl dili Kıpçak Türkçesidir. Ermenilerin Kıpçakla arak bu dili kendi ana dilleri olarak kabul ettikleri dü üncesi de eldeki verilerle geçerli ini yitiren bir fikir olmu tur. Burada asıl dü ünülmesi gereken Kıpçak Türklerinin Gregoryen mezhebini kabul edip Hıristiyan olduktan sonra Ermeni harflerini kullanmı olmaları ihtimalidir. Kaldı ki Türklerin din de i tirirken, o dinin kutsal metin/metinlerinde kullanılan alfabeyi de Türkçeyi yazmak için kullandıkları bilinmektedir.

1. Kiev'de (28adet mahkeme defteri)
2. Lvov'da (1 sözlük ve 26farklı belge)
3. Erivan'da (filoloji içerikli ve kiliseye ait 9el yazması)
4. St.-Petersburg'da (bir sözlük, bir adet Velilerin Ya amları kitabı ve bir Zebur)
5. Viyana'da (3 sözlük, Hıristiyanlık ve mahkemeyeyle ilgili 13 elyazması yasa kitabı, mahkeme defterleri, Zeburlar, dua kitapları, Anton Vertabed'in 3adet vaaz kitabı),
6. Venedik'te (vakayinameler, mahkeme defterleri Zebur ve dua kitapları olmak üzere 10elyazması),
7. Krakov, Var ova ve Vrotslav'da (Zebur ve dua kitapları, bir adet do u takvimi, 1528-1604yıllarına ait Sudebnik'i de içeren 11 el yazması),
8. Paris'te (Zebur, Takvim, Sudebnik ve Hikmetli Akir hakkında menkıbe ve vakayinameleri içeren 4el yazması),
9. Romanya Gerl'de (Zebur)
10. Leiden'de (basılı bir dua kitabı) çe itli müze ve kitaplıklarda saklanmaktadır. Leiden'deki dua kitabı Türkçe olarak basılmış ilk kitaptır. Bu eser üzerine 2005 yılında Çukurova Üniversitesi'nde Nadejda Chirli tarafından bir doktora tezi çalış ılmış tır (Chirli, 2005).

Yukanda belirtilen kitaplar a a ıda buldukları kütüphanelerin isimleri ve bu kütüphanelerdeki tasnif numaraları ile birlikte verilmeye çalış ılmış tır.

Zeburlar

1. Krakow, Chartorysky Müzesi, 3546III	262y. /524s.
2 Viyana, National Kütüphanesi, Cod. Arm. 13	212y. /424s.
3 Venedik, Mekhitarist Kütüphanesi, 11	316y. /632s.

4 Venedik, Mekhitarist Kütüphanesi, 81	? /?
5 Venedik, Mekhitarist Kütüphanesi, 359	316y. /632s.
6 Venedik, Mekhitarist Kütüphanesi, 1817	354y. /708s.
7 Paris, National Kütüphanesi, Arm. 5	202y. /404s.
8 Gerla, Romania, Regional Müzesi, ms. 6?	/?
9 Erivan, Matenadaran, 2267, a part	10y. /20s.

Dua Kitapları

1. Krakow, Chartorysky Müzesi, 2412	/426s.
2 Viyana, Mekhitarist Kütüphanesi, 143	283y. /566s.
3 Viyana, Mekhitarist Kütüphanesi, 525	200y. /400s.
4 Leiden, University Kütüphanesi	/168s.
5 Erivan, Matenadaran, 2267	2y. /3s.
6 Erivan, Matenadaran, 2403	211y. /422s.

Velilerin Yaamları

1. Viyana, Mekhitarist Kütüphanesi, 536	127y. /254s.
2 Viyana, Mekhitarist Kütüphanesi, 468 a part	32y. /64s.
3 Paris, National Kütüphane, Arm. 194, a part	41y. /82s.

Vaazlar

1. Varova, Int of Oriental Studies, 6	101y. /202s.
2 Viyana, Mekhitarist Kütüphanesi, 479	216y. /432s.
3 Viyana, Mekhitarist Kütüphanesi, 480	239y. /478s.
4 Viyana, Mekhitarist Kütüphanesi, 481	152y. /304s.

Aziz Paul'ün Mektupları

1. Venedik, Mekhitarist Kütüphanesi, 446	143y. /286s.
--	--------------

Yasa Kitapları

1. Paris, National Kütüphanesi, Arm. 176	113y. /226s.
2 Viyana, Mekhitarist Kütüphanesi, 468 a part	98y. /196s.

3 Wrocław, Ossolineum Kütüphanesi, 1916 343y. /686s.

Yıllıklar

1. Paris, National Kütüphanesi, Arm. 194 a part 17y. /34s.

2 Viyana, Mekhitarist Kütüphanesi, 1700/169s.

<http://19362751/www1/pater/source/armeno-qypchaq.html>

Kitaplar:

ALTINKAYNAK, E. (2006) Gregoryan Kıpçak Dil Yadigarları, IQ Kültür-Sanat Yay., 2006

CH RL, N (2005). *Algis Bitigi Ermeni Kıpçakça Dualar Kitabı*, Haarlem: SOTA.

DASH AN, JA. (1985). *Catalog der Armenischen Handschriften in der Mechitaristen-Bibliothek zu Wien* Wien.

DENY, J. (1957). *L'arméno-Coman Et Les "Éphémérides" De Kamienec (1604-1613)*. Wiesbaden.

DENY, J., TRYJARSK , E. (1946b) La Littérature Arméno-Kiptchak, *Philologiae Turicae Fundamenta* Wiesbaden, 2, 805-806

GARKAVETS, A. (1987) *Kıpçakskie Yazıkı: Kumanskiy i Armani-Kıpçakskiy*, Alma-ata: Izdatelstvo "Nayka" An KazSSR

GARKAVETS, A., KHURSHUD AN, E. (2001). *Armenian-Qypchaq Psalter Written By Deacon Lussig From Lviv*, Almaty: Desht-i Qypchaq.

GARKAVETS, A., SAPARGAL EVA, G, KAPRALD K , M. (2003) *Töre Bitigi*, Almaty: De t-i Kıpçak.

GARKAVETS, A., (2002). *Kıpçakskoe Pis'menne Nasledie I Katalog i Teksti Panyatnikov Armyanskim Pis'mam* Almaty: De t-i Kıpçak.

KOWALSK , T. (1996) *Karayim Lehçesi Sözlü ü*. (çev: KEMALAYTAÇ), Ankara: Engin Yayınları.

MACLER F. (1908). *Catalogue Des Manuscrits Arméniens Et Géorgiens De La Bibliothèque Nationale*, Paris.

PR TSAK, O. (1959a). Armeno-Kiptschakisch, *Philologiae Turicae Fundamenta* Wiesbaden, 1, Tü. Çev.: Mehmet Akalın, *Tarihi Türk iveleri*, ss.81-87.

SA LAR, F., GRÖNBECH, K. (1992). *Koman Lehçesi Sözlü ü*, Ankara.

SCHÜTZ, E. (1968). *An Armeno-Kipchak Chronicle on the Polish-Turkish Wars in 1620-1621*, Budapest.

Ma ka leler:

ASIM, N., Kıpçak Türkçesine Dair, *Darülfünün Edebiyat Fakültesi Mecmuası*. 1, (4), 381-383

CH RL, N. (2005). Ermeni Kıpçakçasının Söz Varlı ındaki Slavca Kelimeler Üzerine, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14 (1), 131-157.

CLAUSON, G. (1971). Armeno-Qip aq, *Rocznik Orientalistyczny*. 34 (2), 7-14

DACHKÉVYTCH, YA., TRYJARSK , E. (1981) "La Chronique de Pologne" – Un Monument Arméno-Kiptchak De Première Moitié Du XVII Siècle, *Rocznik Orientalistyczny*, 42 (1). 5-26

- DENY, J., TRYJARSK, E. (1964a). "Histoire Du Sage Hikar" Dans La Version Arméno-Kiptchak, *Rocznik Orientalistyczny*, 27 (2), 7-61.
- DOERFER, G. (1968). Literatur Zum Armeno-Kiptschakischen, *Ural-Altische Jahrbücher*: 40 (3-4), 250-252.
- DUBSKA, Z. Z. (1961). Bada Nad Psalterzami Ormia skimi W J zyku Kipczackim, *Przeegl d Orientalistyczny*, 2 (38), 203-214.
- KOWALSKI T. (1936). Ormia skie Oprawy Lwówskich Ksi g XVI Wieku, *Rocznik Orientalistyczny*, XI (1935), 214-219.
- KRAEL TZ-GRE FENHORST F. VON. (1912). Sprachprobe Eines Armenisch-Tatarischen Dialektes In Polen, *Wiener Zeitschrift Für Die Kunde Des Morgenlandes*, 26, 307-324.
- KUTALMI, M. (2004). On The Armeno Kipchak, *Karadeniz Ara tirmaları*, 2, 35-40.
- KUTALMI, M. (2004). Ermeni Kıpçakçasında Olumsuzluk ekileri, *İni Ara tirmalar Dergisi*, 17, 133-141.
- KUTALMI, M. (2003). On Turkish in Armenian Script, *Journal of Economic and Social Research*, 5 (2), 47-57.
- KUTALMI, M. (2003). Ermenice ve Ermeni Harfli Türkçe Eserlerin Türk Ermeni li kilerindeki Yeri, *Ermeni Ara tirmaları 1. Türkiye Kongresi Bildirileri*, Ankara/Türkiye, III, 127-137.
- LEWCK M., KOHNOWA R. (1957). La Version Turque-Kiptchak Du "Code Des Lois Des Arméniens Polonais" D'après le ms. N 1916 de la Bibliothèque Ossolineum, *Rocznik Orientalistyczny*, 21, 153-300.
- MENGES, K. (1972). Zur Etymologie des Armeno-Kiptschakischen, *Der Islam* 48 (2), 298-332.
- SCHÜTZ, E. (1961a). An Armeno-Kipchak Print from Lvov, *Acta Orientalia Hungarica* 13 (1-2), 123-130.
- SCHÜTZ, E. (1961b). On the Transcription of Armeno-Kipchak, *Acta Orientalia Hungarica* 12 (1/3), 139-161.
- SCHÜTZ, E. (1962). An Armeno-Kipchak Text from Lvov, *Acta Orientalia Hungarica* 15 (1-3), 291-309.
- SCHÜTZ, E. (1966). Re-Armenisation and Lexicon. From Armeno-Kipchak back to Armenian, *Acta Orientalia Hungarica* 19 (1), 99-115.
- SCHÜTZ, E. (1971). Armeno-kiptschakische Ehekontrakte und Testamente, *Acta Orientalia Hungarica* 24 (3), 265-300.
- SCHÜTZ, E. (1976). Armeno-Kiptschakisch und die Krim, *Hungaro Turcica* 185-205.
- TRYJARSK, E. (1968). Zodyak Bölge Burçlarının Bir Ermeni-Kıpçak Listesi, *XI. Türk Dil Kurultayında Okunan Bilimsel Bildiriler*, Ankara, 127-152.
- TRYJARSK, E. (1968-1972). *Dictionnaire Arméno-Kiptchak D'après Trois Manuscrits Des Collections Viennoises*, Warszawa, 1-4.
- TRYJARSK, E. (1975). Les Noms De Personnes Dans Les Écrits Arméno-Kiptchak: Un Essai De Classification, *Actes Du Xie Congrès International Des Sciences Onomastiques*, Sofia, 1972, 365-381.
- TRYJARSK, E. (1976a). A Fragment of an Unknown Armeno-Kipchak Text from Polish Collections, *Rocznik Orientalistyczny*, 38, 291-302.
- TRYJARSK, E. (1976b). An Armeno-Kipchak Sermon by Anton Vartabed from the 17th Century, *Tractata Altaica*, 647-674.
- TRYJARSK, E. (1976c). Der Zweite Brief Des Paulus An Die Korinther n Armeno-Kiptschakischer Version Und Seine Sprache, *Altaica Collecta*, 267-344.
- TRYJARSK, E. (1977). The Confession of Anton Vartabed, *Studia Orientalia*, 47, 271-279.
- TRYJARSK, E. (1979/1980). An Armeno-Kipchak Version of the Lord's Prayer, *Harvard Ukrainian Studies*, 3/4, 896-901.

- TRYJARSK , E. (1982). How to Live to Be (at Least!) a Hundred and Twenty?, *Acta Orientalia Hungarica* 36 (3), 539-544
- TRYJARSK , E. (1983). A Fragment of the Apocryphal Psalm 151 in its Armeno-Kipchak Version, *Journal of Semitic Studies*, 28 (2), 297-302
- TRYJARSK , E. (1984). A List of Armeno-Kipchak Verbs Including Their Basic Grammatical Forms, *Bulletin of the Institute for the Study of North Eurasian Cultures*, 69-109
- TRYJARSK , E. (1989). The Story of Holy Mariane in the Kipchak Language of the Polish Armenians, *Journal of Turkish Studies*, Harvard University, 13, 205-236
- TRYJARSK , E. Armeno-Kipchak Advices about Growing of Fruits and Flowers, *Silk Road Studies*, V., ss. 367-377.
- TRYJARSK , E. (1992). One More Sermon by Anton Vartabed, *Acta Orientalia Hungarica* L (1-3), 301-320
- TRYJARSK , E. (1999). Oguz (Ottoman) Elements in Armeno-Kipchak // *Acta Viennensia Ottomanica: Akten des 13. CIEPO - Symposiums (Comité International Études Pré-Ottomanes et Ottomanes) vom 21. bis 25. September 1998* 359-362
- TRYJARSK , E. (2000). On the Importance Of Slavic Elements In Armeno-Kipchak Texts, *Studia In Honorem Stanislai Stachowski Dicata / Folia Orientalia*, XXXVI, 343-351.
- TRYJARSK , E. (2001), Arabic and Persian Loan Words in Armeno-Kipchak, *Hasan Eren Anı*, Ankara: TDK Yay.,
- VÁSÁRY, S. (1969). Armeno-Kipchak Parts from the Kamenets Chronicle, *Acta Orientalia Hungarica* 22 (2), 139-189
<http://www.qypchaq.freenet.kz/Bibliography.htm>

Tezler:

- ARIKAN, . (2006). *Ermeni Harfleriyle Yazılmış Kıpçakça Zebur Metin-Dizin*, Yayınlanmamı Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı ABD, Gaziantep.
- CH RL , N. (2005). *Bir Ermeni Kıpçakça Metni: Al 1 Bitiği (Durum Ekleri ncelemesi, Metin, Dizin)*, Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enst., Adana.
- ARIKAN, . (2006). *Ermeni Harfleriyle Yazılmış Kıpçakça Zebur Metin-Dizin*, Yayınlanmamı Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı ABD, Gaziantep.
- CH RL , N. (2005). *Bir Ermeni Kıpçakça Metni: Al 1 Bitiği (Durum Ekleri ncelemesi, Metin, Dizin)*, Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enst., Adana.
- CLAUSON, G. (1971). Armeno-Qip aq, *Rocznik Orientalistyczny*. 34 (2), 7-14
- GARKAVETS, A., KHURSHUD AN, E. (2001). *Armenian-Qypchaq Psalter Written By Deacon Lussig From Lviv*, Almaty: Desht-i Qypchaq.
- GARKAVETS, A., SAPARGAL EVA, G, KAPRALD K , M. (2003) *Täre Bitiği*, Almaty: De t-i Kıpçak.
- KUTALMI , M. (2004). On The Armeno Kipchak, *Karadeniz Ara tırmaları*, 2, 35-40
- PR TSAK, O. (1959a). Armeno-Kiptschakisch, *Philologicae Turcicae Fundamenta*, Wiesbaden, 1, ss.81-87. Tü. Çev.: Mehmet Akalın, *Tarihi Türk iveleri*,
- TRYJARSK , E. (1968-1972). *Dictionnaire Arméno-Kiptchak D'après Trois Manuscrits Des Collections Viennoises*, Warszawa, 1-4

YÜCE, N. (1993). *Mukaddimetü'l – Edeb* Ankara : TDK Yay.
www.qypchaq.freenet.kz

Ara .Gör., Gaziantep Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü ara tırma görevlisi.

Adres Gaziantep Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi , Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Gaziantep / TÜRK YE.

E-posta: arikan@gantep.edu.tr

Alındı ı tarih: 5 Eylül 2006

Yayına kabul edildi i tarih: 10 Ekim 2006

E-yayın tarihi: 30 Aralık 2006

Çıktı sayfa sayısı: 12

Kaynak sayısı: 10